

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยชุมชนบ้านหาดผาขน จังหวัดน่าน	
ชื่อผู้วิจัย	นางสุภาพ สิริบรรณพ	
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ศ.ดร.มนัส สุวรรณ	ประธานกรรมการ
	รศ.ดร.ทศเกียรติ ลีสสุวรรณ	กรรมการ
	ผศ.กรรณิการ์ ภูประเสริฐ	กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยชุมชนบ้านหาดผาขน ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความเป็นมาของการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน จากอดีตถึงปัจจุบันและ ศึกษากระบวนการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำตลอดจนวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ วิธีการศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยการสังเกต การมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่มแบบเจาะจงในการเก็บ รวบรวมข้อมูล

พัฒนาการของการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคที่ 1 ก่อนปี พ.ศ. 2500 ยุคที่ 2 คือ ช่วงปี พ.ศ. 2500-2532 และยุคที่ 3 คือ ช่วงปี พ.ศ. 2533-2540 ผลการศึกษาพบว่า การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในยุคที่ 1 เป็นการให้ความเชื่อเรื่องบาปบุญ ความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี เป็นตัวควบคุมการใช้ทรัพยากรสัตว์น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก การใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ประดิษฐ์ขึ้นเองซึ่งมีความเหมาะสมกับขนาดและชนิดของสัตว์น้ำที่ต้องการ ในยุคที่ 2 เทคโนโลยีที่แพร่เข้ามาทำให้ชุมชนพัฒนาเครื่องมือจับสัตว์น้ำที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีอำนาจการทำลายมากขึ้นและไม่เจาะจงชนิดและขนาดของปลา ทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ผู้ใหญ่บ้านกำหนดเขตห้ามจับสัตว์น้ำเป็นระยะทาง 3200 เมตร และกำหนดกฎ บทลงโทษ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำในเขตที่

กำหนด แต่เนื่องจากไม่มีผู้อาสาสมัครมาดูแลอย่างเพียงพอ และพื้นที่ที่ต้องดูแลก็กว้างมากทำให้
มาตรการต่างๆ ไร้ประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรสัตว์น้ำ ยุคที่ 3 เป็น
พัฒนาการการจัดการต่อเนื่องจากยุคก่อนๆ โดยได้รับแรงบันดาลใจจากการได้เห็นความสำเร็จ
ของการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำหน้าวัดในต่างอำเภอ ทำให้ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนที่สนใจรวม
กลุ่มเป็นแกนนำอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การร่วมกันทำงานระหว่างผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันและผู้ใหญ่-
บ้านคนเก่าทำให้กลุ่มแกนนำเข้มแข็ง มีการกำหนดเขตอนุรักษ์ กำหนดกฎ ระเบียบ และข้อตกลง
ต่างๆ ร่วมกันภายในชุมชนเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมโดยได้
รับการสนับสนุนจากราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน หลักการสำคัญคือการทำโอกาสสัตว์น้ำอยู่
อย่างสงบในเขตอนุรักษ์ ภายในหนึ่งปีปลาท้องถิ่นเริ่มกลับมาสู่น้ำ จากการศึกษาครั้งนี้สามารถ
จำแนกปลาท้องถิ่นได้ถึง 70 ชนิด

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการจัดการ
ทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบไปด้วยปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอก
ปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลได้แก่ ปัจจัยทางด้านกายภาพ การพึ่งพิงทรัพยากรสัตว์น้ำในการดำรงชีพ
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับสัตว์น้ำ ความสามารถในการจัดการของผู้นำ ความเชื่อ ประเพณี
และวัฒนธรรมเกี่ยวกับสัตว์น้ำ ความเป็นเครือญาติที่แน่นแฟ้น ปัจจัยภายนอกได้แก่ การได้รับการ
ยอมรับ การสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานราชการ ทั้งด้านกำลังใจ เศรษฐกิจ
ด้านวิชาการและเทคโนโลยีจากสถาบันการศึกษา และการที่มีบุคคลจากหลายหน่วยงานมาดูงาน

Thesis Title	A Community-based Aquatic Resource Management of Ban Had Pha Khon, Changwat Nan	
Author	Mrs.Supap Siribunsop	
M.A.	Man and Environment Management	
Examining Committee	Prof.Dr. Manat Suwan	Chairman
	Assoc.Prof.Dr.Chukiat Leesuwana	Member
	Asst.Prof.Kannikar Buprasert	Member

Abstract

This is a study of a Community-based Aquatic Resource Management: of **Ban** Had Pha Khon, Changwat Nan. The aims are to study the development of aquatic resource management in natural water by the community in Ban Had Pha Khon from the past until now and to study factors affecting ability of the community to manage aquatic resource. The qualitative methods; namely observation, participation, focus group discussion and in-depth interview; were used in collecting data.

The development of community-based aquatic resource management changed at certain points in 3 periods of time. The first period was prior 1957, the second was during 1957-1989 and the third was during 1990-1997. During the first period, aquatic resource in Nan river at Ban Had Pha Khon was abundant. Villagers used specific local made fishing equipments for catching specific size and kind of fish. Cultural beliefs and religious beliefs within individual prevented over utilization of aquatic resource. During the second period, technology spread into the community affecting the modification of fishing equipments to be more effective, more devastating and capable of catching fish of many kinds or various sizes. The fish became extremely scarce due to heavy fishing.

The village chief declared no fishing zone at riverfront area of 3,200 meters and set the rules and punishment for violators in order to preserve aquatic resource within the designated zone. However, the measures raised in the period were ineffective due to lack of enough volunteers and the area was great. The development in the third period was influenced by preceded periods. Inspired by the success of fish preservation project at a Wat in other district, community leaders and enthusiastic villagers formed a core group to manage aquatic resource. The collaboration among newly elected village chief and the former village chiefs led to an effective core group. With villagers' participation, the core group set the rules supported by government authorities and a non-government organization, which were tailored to meet local cultures and way of life. The main aim was to allow fish to live in peace within designated zone. With a year, the indigenous fish returned. In this study, as much as 70 kinds of indigenous fish can be identified.

Factors affecting ability to manage aquatic resource in natural water in Ban Had Pha Khon were found to be both internal and external factors. The internal factors included physical characteristics of water resource, concern of fish as staple food, cultural beliefs and local wisdom of fish and their behavior, close kinship and managerial skill within community leaders. The external factors included technical support and recognition from government authorities and a non-government organization, support from academic institutes and visitors from various sources.